

נהמרת יצהק

וישם מראשתיו, (כ"ח י"א).

פירש רש"י, שעשאן לאבני המקום כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן <<<

וישם מראשתיו.

א

פירש רש"י, **וישם מראשותיו**, עשאן כמין מרזב סביב לראשו וכו' התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר **ויקח את האבן אשר שם מראשותיו**, ע"כ.

הנה מקור דברי רש"י הם, מהא דאיתא בחולין (צ"א:), שדרשו הא דכתיב **ויקח מאבני המקום**, ואחר כך כתיב **ויקח את האבן**, (ופירש רש"י, **מאבני** משמע טובא, וכתיב **ויקח את האבן**), אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד, וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו וכו', ע"כ.

ולכאורה מלשון הגמרא משמע שהקושיא היא דכאן כתיב **מאבני**, ואחר כך כתיב **אבן**, אכן אם נדקדק בלשון רש"י בפרשה, נראה שמפרש הקושיא באופן אחר, דהנה הביא הך מאמר חז"ל אהא דכתיב **וישם מראשתיו**, ועל זה הביא רש"י שהקב"ה עשאן אבן אחת, וגם הוסיף ראייה שזהו שנאמר **ויקח את האבן אשר שם מראשתיו**, והזכיר **אשר שם מראשתיו**, ומשמע שמדייק ממה שכתוב **שם מראשתיו**, וצריך ביאור.

ונראה שרש"י מבאר הך מאמר חז"ל, דקאי על שימת האבן, והיינו שמקשה שפתח ואמר **ויקח מאבני המקום**, לשון רבים, אך מיד אחר כך כתיב **וישם מראשתיו**, וישם לשון יחיד, והיינו ששם אבן אחת, ולא כמה אבנים, מדלא כתיב 'וישימם מראשתיו', ומזה משמע דסבירא ליה לרש"י שמתחילה, כבר בשעת שימה, הייתה אבן אחת, ועל זה מתרץ שהקב"ה עשאן אבן אחת, פירוש דכשבא לקחת האבן כבר היה אחת.

וכן משמע מהראיה שמביא רש"י, שכתב, וזהו שנאמר **ויקח את האבן אשר שם מראשותיו**, ע"כ, ולכאורה היה יכול לכתוב **ויקח את האבן** ואמאי הוסיף **אשר שם מראשותיו**, אלא משמע שמדייק שכשאשר שם כבר היו אבן אחת, ודו"ק.

וצריך ביאור אמאי פירש רש"י הגמרא באופן זה, שבשעה שיעקב שם את האבן כבר נתקבצו כל האבנים יחד, ובפרט לפי מה שכתבו בתוספות שם (חולין צ"א:), שלפי פשוטו אין כאן קושיא כלל, וזה לשונו, כתיב **ויקח את האבן**, לפי פשוטו יש לפרש (הא דכתיב **ויקח מאבני המקום**), שלקח אבן אחת מאבני המקום, ע"כ, ואם כן גם אין שום דיוקא מהא דכתיב **וישם**, שבפשטות קאי על האבן האחת שלקח **מאבני המקום**, ומהיכי תיתי לומר שלקח אבן שנעשית מכמה אבנים.

ובהכרח צריך לומר שרש"י סבירא ליה שאם איירי שלקח לכתחילה רק אבן אחת, היה צריך לכתוב 'ויקח אבן מהמקום', מאי

מאבני, אלא מדכתיב **מאבני** משמע שלקח דבר שהיה **אבני**, פירוש אבן שנעשית מכמה אבנים, זה מה שיעקב לקח.

אכן מדברי התוספות, שכתב **שאבני** פירוש אבן **מאבני המקום**, משמע דלא סבירא ליה לרש"י, ולא היה צריך לכתוב 'אבן מהמקום', אלא דייקא **מאבני המקום**, ונמצא שפליגי מהו פשוטו של מקרא, וצריך ביאור רמאי פליגי

ב

איתא במנחות (ל"ד:), שאם אין לו תפילין של יד, ויש לו שתי תפילין של ראש, שטולה עור על אחת מהן, ומניחה, ומקשה בגמרא שם, איני, והא שלח רב חנניה משמיה דר' יוחנן, תפלה של יד עושין אותה של ראש, ושל ראש אין עושין אותה של יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ומתרץ לא קשיא הא בעתיקתא (שכבר נקשרו בראש, אסור להורידן ולעשותן של יד), הא בחדתתא (שעדיין לא נתקשרו), ע"כ. ומבואר שאסור לעשות מתפילין של ראש תפילין של יד מפני שמוריד מקדושתו.

וכן נפסק ברמב"ם הלכות תפילין (פרק ג' הלכה י"ז), תפלה של ראש אין עושין אותה של יד, ושל יד עושין אותה של ראש, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, והנה עיין שם שהוסיף, וזה לשונו, וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד וכו', ע"כ.

וכן נפסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן מ"ב סעיף א'), אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד, ואפילו לקח רצועה מהם ולתן בשל יד אסור, מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכו', ע"כ.

והנה עיין במגן אברהם שם (ס"ק ג'), שנסתפק באותה רצועה עצמה אם אמרינן שיש בה שתי קדושות קלה וחמורה, וזה לשונו, אם נפסקה רצועה של יד סמוך להקשה, צריך עיון אם מותר להפוך ראש האחר למעלה, ולעשות בו קשר של יד, והתתיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה, כמו שכתוב (סוף סימן ל"ג סעיף ה'), או נימא דמורידו מקדושתו, כיון שהיה בו הקשר והיו"ד, ועתה יעשה בו כריכות האצבעות, ע"כ¹.

ועיין שם שכתב להביא ראייה מהתוספות בשבת (צ"ח.), ד"ה הניחא, שכתבו כשמניחין הקרשים על העגלות, גנאי הוא להשים צד העב של קרש הסמוך לקרקע, אצל צד הקצר שהיה למעלה,

1) ועיי"ש שכת' להביא ראייה ממש"כ הבי" (סי' ל"ג ד"ה ואם), בשם הגה"מ (תפילין פ"ג, סוף אות מ'), אם נפסקה רצועה של ראש יתפרה, ויהפוך הרצועה תוך המעברתא, עכ"ל, א"כ במקום שהיה הקשר תחילה, תלוי עתה למטה, ואפ"ה שרי, ה"נ כן, אך דחה דבריו, וז"ל, מ"מ י"ל דלא דמי, דהתם עכ"פ באותה חתיכת הרצועה, יש בו קשר, ומה לי שהיה במקום זה או במקום זה, משא"כ כאן דבאותה חתיכה שהיה בו קשר, עכשיו לא יהיה בו קשר.

ודמי להא דאמר (ברכות כ"ח), מעלין בקודש ואין מורידין, עכ"ל, אם כן כל שכן כאן, דאסור, כן נראה לי, ע"כ².

ומבואר בדבריו, דסבירא ליה שגם באותה החתיכה עצמה שייך לומר מעלין בקודש ואין מורידין.

אכן עיין באליה רבה (סימן מ"ב ס"ק א'), וזה לשונו, שמעתי בשם זקני הגאון זצ"ל, דמותר להפך רצועה של תפילין וליתן הקצה שלמטה למעלה בבתים, והביא ראיה מפירוש רש"י פרשת ויצא, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, עשאן הקב"ה אבן אחת, והא עדיין הקנאה לאיזה צד יונח האבן, (פירוש דעדיין יכול לומר עלי יניח וכו'), אלא שאין קפידא בזה, (פירוש אם זה אותה חתיכה, דהכל נחשב כאחד), ע"כ³.

וממשיך האליה רבא, וזה לשונו, שוב נדפס ספר מגן אברהם, וראיתי שכתב דאם נפסק רצועה של יד סמוך לקשר, ורוצה להפך

(2) ועיי"ש שכת' למעשה, ואם אין הרצועה ארוכה כ"כ, אזי לא יעשה כ"כ כריכות סביב היד, עיי"ש.

(3) ועיי"ש מש"כ לדון אם שייך גם הך דין בטלית שאסור להפוך צד העליון למטה, ועי' לעיל (סי' י' ס"י), בלבוש ובא"ר מה הטעם שעושין עטרה על ראש העליון של הטלית, אי משום שאסור להפכו, או מטעם אחר, משום עטיפא מעלייתא, או משום שבהנחת טלית בראש בלה הטלית במהרה, נתנו דבר על גבה, שלא תתבלה במהרה, וכיון שהוצרכו לכך מפני החיזוק, לכבוד ולתפארת עושין העטרה מכלי מילת, עיי"ש.

ועי' במ"ב שם (סי' י' ס"ק לג), שכת' שהאריז"ל לא היה מקפיד בזה.

ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד, והחתיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה, אסור דמורידו מקדושתו, ואם אין הרצועה ארוכה כל כך, אזי לא יעשה כל כך כריכות סביב היד עד כאן, ע"כ. והעולה מזה שיש כאן מחלוקת בין הגאון זקינו של האליה רבא לבעל המגן אברהם, האם אמרינן בחתיכה אחת ששייך בה שתי קדושות או לא, ודו"ק⁴.

ג

ובביאור המחלוקת האם נחשב כחדא קדושה או לא, נראה שתלוי במחלוקת ראשונים, דעיין גיטין (מ"ז), אהא דתניא ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות, טבל וחולין מעורבין זה בזה, דברי רבי, ופירש רש"י, וזה לשונו, טבל וחולין מעורבין, אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין וכו', ע"כ.

ומבואר מדברי רש"י שההגדרה של שותפות הינה שבכל פרט ופרט יש חלק לשניהם שווה בשווה, ודו"ק.

אכן עיין בתוספות שם, ד"ה טבל וחולין, שכתב (אחר שהביא

(4) ולגבי הראיה שהביא ממש"כ מאבני המקום, שנעשו אבן אחת ונחשב כאילו מניח ראשו על כולו וכו', עי' בשע"ת (סי' מ"ב ס"ק א'), מש"כ דכיון דמעשה נסים היו, שמא לא היו בדרך דבקות זב"ז כי אם נעשה גוש אחד בלול מכולם, אך בלא"ה אין ראיה מדברי אגדה, ואסמכתא בעלמא קאמר, ע"כ, (ועיי"ש מה שדן הרבה בדין זה).

והנה נראה כיון שלפי התוס' אינו כפשוטו של הפסוק, אין כאן קו' שאינו אלא דרש, ועי' מש"כ לקמן, ודו"ק.

פרפראות/המשך

והיינו שאבן זו יש לה דין מקדש כבית אלקים, וכמו שפירש רש"י, וזה לשונו, והאבן הזאת אשר שמתה מצבה וגו', כתרוממו אהי פלח עלה קדם ה', וכן עשה בשונו מפרדן ארם, כשאמר לו קום עלה בית א"ל, מה נאמר שם, ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך, ע"כ.

ולכאורה הא שהקדיש האבן הוא משום שהקב"ה עשה בה נס שנעשית אבן אחת³, ומכיון שהיה בה גילוי שכינה, הקדישה לעבודת ה'.

ונראה שזה נרמז גם כאן, דהרי ידוע השכינה נקראת 'אחד', וזה מה שאמרו 'וכלן נבלעו באחד', שמשום שהיה שם 'אחד', דהיינו השכינה, נעשה נס ונבלעו, ודו"ק.

והנה עיין בבא בתרא (ג), שדרשו הא דכתיב בנבואת חגי, על הבית השני גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורב אלעזר, חד אמר בבנין, (פירוש שהבית השני היה יותר גבוה בבנין, שהיה גבוה מאה אמה, ולא ארבעים אמה, כמו הבית הראשון), וחד אמר בשנים, (פירוש שהבית השני עמד ארבע מאות ועשרים שנים, ולא רק ארבע מאות ועשר, כמו הבית הראשון), ומסיק בגמרא ששניהם נכונים, עיין שם.

ומבואר דכבודו של בית המקדש שייך גם באורך הזמן שהוא קיים⁴.

הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו, ע"כ.

ולכאורה ביאורו, דבתחילה כתוב ויקח מאבני המקום, שמשמעותו שלקח כמה אבנים, אך אחר כך כתוב וישם, לשון יחיד, ולא כתוב 'וישימים', לשון רבים, ומשמע ששם אבן אחת בלבד, ועל זה הביא רש"י דרשת חז"ל שהקב"ה עשאן אבן אחת, וזה מה שהביא מהא דכתיב לקמן, ויקח את האבן אשר שם, דמשמע שבשעת שימה כבר הייתה אבן אחת¹.

והנה לכאורה צריך ביאור, אמאי² היה צריך להיות אבן אחת כבר בשעה ששם את האבן, ואינו מספיק שיתאחדו אחר כך כשבא לשים שם את ראשו.

ונראה, דהנה עיין בחולין (צ"א), אחר הביא הך מימרא (דרב יצחק) שכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו, קא מסיים, תנא (בברייתא), וכולן נבלעו באחד, ופירש רש"י נעשו אבן אחת, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור מה דקאמר 'נבלעו באחד', הרי אבן היא לשון נקיבה, כדקאמר שם 'כל אחת ואחת', וכן רש"י פירש שנעשו אבן אחת, ואם כן קשה אמאי קאמר התנא נבלעו באחד, אתמהא.

אכן נראה, דהנה כתיב לקמן שיעקב לקח האבן ועשאה מצבה, ואחר כך נדר ואמר והאבן הזאת אשר שמתה מצבה יהיה בית אלקים,

(3) ואפשר דעי"ז לא ינכו לו מזכויותיו, ועי'.

(4) ועפי"ז נראה לפרש מה שאומרים בסדר התפילה של מוסף לג' רגלים, שמתפללים על ביהמ"ק, 'ותבנהו מהרה ותגדל כבודו', ולכא' צ"ב מה שייכות ב'

(1) ועי' מש"כ בסמוך בענין זה.

(2) עכ"פ לפי רש"י.

פירוש רש"י והקשה (עליו), וזה לשונו, לכך נראה, דאין תקנה לטבל זה, דכיון דאין ברירה, שמא הגיע לו כל חלקו של עובד כוכבים או חציו, ולא ידעין כמה, ואי מעשר מיניה וביה, שמא מעשר מחלקו, והשאר חלקו של עובד כוכבים, או איפכא או מקצתו וכו' ע"כ.

ומבואר מדברי התוספות, שהגדרה של שותפות היא שלכל אחד יש חצי מסוים בתבואה זו, ולא שבכל פרט ופרט יש חצי לכל אחד ואחד, ודו"ק.

ונראה דגם לגבי חתיכה אחת שיש בה שתי קדושות, יש לומר כהן סבא, ותלוי בהן מחלוקת, דמצד אחד יש לומר שבכל פרט ופרט יש חלק מכל קדושה וקדושה, אך מצד שני יש לומר שכל חלק וחלק עדיין עומד בפני עצמו.⁵

ולפי זה יש לומר שלדעת רש"י שהכל מעורב, גם כאן, כיון שזה רצועה אחת, יש לומר שבכל חלק וחלק של הרצועה יש חלק של שתי הקדושות, אף שזה למעלה וזה למטה, מכל מקום מתפשט בכולו, ואם כן שפיר אפשר להפוך את הרצועה, שבכל חלק מהרצועה יש גם מהקדושה החמורה, שמתחלק לכל מקום ומקום ברצועה, כנזכר.

אכן לדעת התוספות שבכל חלק יש מקום מסוים בפני עצמו, יש לומר שגם כאן יש חלק מסוים ששייך למעלה, ושם הקדושה חמורה

(5) וכאן אין צריך לתלות בברירה, שכבר הוברר הדבר, ודו"ק.

יותה, וחלק מסוים שייך למטה וקדושתו קלה, ואם כן אי אפשר להפוך את הרצועה, שזה הורדה מהקדושה החמורה, ודו"ק.

והשתא יש לומר שהמגן אברהם סבירא ליה כשיטת התוספות שלכל אחד יש חלק מסוים, ומשום הכי כתב שאין להפוך הרצועה, ובאמת הרי מביא ראיה ממה שכתבו התוספות (שבת), שאסור להפוך את הקרשים של המשכן, ויש לומר שתוספות לשיטתיהו אזלי, דלכל חלק של הקרש יש מקום מסוים.⁶

אכן בדעת זקנו של האליה רבא יש לומר דסבירא ליה כדעת רש"י, שכל פרט ופרט כלול מכל חלק של הרצועה כולה, וממילא מותר להפוך את הרצועה, שחלק הקדושה נמצא בכל מקום, ודו"ק

ד

ובזה נראה שיש לבאר מה שכתוב בפרשתינו לגבי יעקב, ויקח מאבני המקום, שהתוספות כתבו דלפי פשוטו משמע שלקח אבן מאבני המקום, והקשינו אמאי לא פירש רש"י נמי הכי, דיש לומר באמת גם לפי דעת רש"י, פירושו שלקח אבן מבני המקום, אבל מכיון שרש"י סבירא ליה שדבר שנעשה מכמה דברים (אף בקדושה), הרי זה מתחלק בכולו, יש לפרש ויקח פירוש שלקח אבן אחת מאבני המקום, פירוש שאבן זה שלקח מורכב מאבני המקום, והא שנחשב שהוא מאבני המקום מכיון שהאבן מעורב בכל חלק וחלק מכל האבנים שממנו נתחבר, הרי במציאות הוא מאבני המקום, וזה פירושו

(6) ובדעת רש"י י"ל שיתרץ ק' הרב פור"ת בתוס' שם כפי התי' האחרים בתוס' שם.

פרפראות/המשך

והנה בחינה זו שה' ניצב עליו לשמרו, נראה לבאר על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש (פרשת וירא ק"ד): שהמלוה את ההולך בדרך, השכינה הולכת עימו, ואף כשהמלוה חוזר למקומו מכל מקום השכינה עדיין ממשיכה ללוות אותו, עיין שם.⁶

ולפי זה גם כאן, יש לומר שכשהמלאכים של ארץ ישראל ליוו את יעקב גם השכינה הלכה עמהם, ואף שהמלאכים נסתלקו מכל מקום כיון שהשכינה התחברה עימו, עדיין המשיכה להיות עימו, ודו"ק.

ובזה יש לפרש מה שכתוב והנה ה', פירוש, שהשכינה, שהייתה עימו מקודם, עדיין ניצב עליו לשמרו.

ונראה שזה מרומז בטעמי המקרא, והנה ה', קדמא ואזלא, שהשכינה שהקדימה ללכת עמו ניצב עליו.

עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, (ל"א ל"ב).

לא יחיה, פירש רש"י, ומאותה קללה מתה רחל בדרך, ע"כ, ואכן כך אמר יעקב (פרשת ויחי), מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך.

ולכאורה צריך ביאור מה הוסיף בזה שאמר שמתה בדרך, היה יכול

ולפי זה נראה לבאר אמאי, אפילו לפני השימה, כבר נעשו אבן אחת, מכיון שנס זה הוא גילוי שכינה, ובמה שזה הנס נמצא יותר זמן, יש יותר ריבוי כבוד השכינה, ודו"ק.

והנה ה' ניצב עליו, (כ"ח י"ג).

הנה טעמי המקרא של והנה ה', הם קדמא ואזלא, וכבר הקדמנו כמה פעמים מה שחז"ל אמרו אהא דכתיב ויבינו במקרא, אלו הטעמים, שעל ידי הטעמים יש להבין הכתוב.

ונראה לבאר, דלכאורה צריך ביאור מה שכתוב 'והנה ה' וגו', היה יכול לכתוב 'וה' ניצב עליו'.

אכן עיין רש"י אהא דכתיב ניצב עליו, שפירש לשמרו, והיינו שהשכינה עצמה שמרה על יעקב, ועיין מה שכתבו המפרשים בטעם הדבר מפני שעד עכשיו מלאכי האלקים היו שומרים עליו, אבל עכשיו שהמלאכים הסתלקו ועלו בסולם, (וכמו שכתוב עלים וירדים בו, ופירש רש"י, עולים תחלה ואחר כך יורדים וכו'), נמצא שעד שירדו מלאכי חוץ לארץ שהיה יעקב בלי שום שמירה, ומשום הכי והנה ה' ניצב עליו כדי לשמרו.⁶

הדברים אהדי, משום שתיבנה במהרה יתגדל כבודו, אלא נראה לבאר ע"פ הגמ' הנ"ל, דהנה בית השלישי לא יחרב אלא יעמוד לעולם, וא"כ איך אפשר שיתגדל כבודו בשנים, רק האופן היחידי הוא ע"י שיבנה יותר מוקדם, וממילא ע"י יתגדל כבודו בשנים, וזה מה שמתפללים 'ותבנהו מהרה ותגדל כבודו', ודו"ק.

(5) ועיי' מש"כ ליקוטי נ"י תשפ"ב.

(6) וז"ל שם, ת"ח כד ב"נ עביד לויה לחבריה איהו אמשיך לשכינתא לאתחברא בהדיה ולמהך עמיה בארחא לשזבא ליה, ובג"כ בעי ליה לב"נ ללוויי לאושפיזא, בגין דחבר ליה לשכינתא ואמשיך עליה לאתחברא בהדיה, (תרגום, בא ראה, כשבי"א עושה לויה לחברו, הוא ממשיך את השכינה להתחבר עמו וללכת עמו בדרך להצילו, ולכן צריך אדם ללוות את האורח כדי לחבר עמו שכינה, וממשיך עליו להתחבר עמו).

גם לפי פשוטו, ואם היה רוצה לומר שלקח כמה אבנים, היה צריך לכתוב 'ייקח את אבני המקום', או 'אבנים מהמקום', ומדכתב מאבני המקום פירוש אבן שיש בו בכלול מאבני המקום, ודו"ק⁷.

אכן לדעת התוספות שאף אם מחבר שני דברים עדיין כל אחד עומד בפני עצמו, אם כן אין שייך לומר על אבן מורכב שלקח אבן

מאבני המקום, שאין אבן זה מאבני המקום (עם מ'), אלא אבן שהוא אבני המקום ממש, ומכיון שכתוב **מאבני המקום** ולא כתוב אבני המקום, בהכרח שסבירא ליה שלפי פשוטו, יש לפרש שלקח אבן מתוך האבנים שהיו שם, ודו"ק⁸.

8) והשתא מתבאר מש"כ לעיל שתוס' לא יביא ראיה מהפסוק כאן לרצועה, דע"פ פשוטו אדרבה אין זה נחשב אבן אחת, שזה רק מדרשו, ודו"ק.

7) אך מ"מ צ"ל שאם לא היה כתוב **וישם מראשיתו**, לא היה מדויק הכי, ודו"ק.

פרפראות/המשך

שהוא מקום סכנה והשטן יכול לקטרג, שייך לקללת חכם, של יעקב, לחול, ובלי זה לא הייתה חלה עליה, ודו"ק¹⁰.

10) אכן לכא' צ"ב, דעי' שבת (ל"ב.), שאחד מהבדקי מיתה אצל הנשים הוא זמן הלידה, שאז השטן מקטרג, עיי"ש, וא"כ קשה אמאי נקט שמתה מחמת שהיה בדרך, הרי רחל מתה בזמן לידה, וה"ל למינקט שמאותה קללה מתה אז בשעת לידה.

ונראה דאין כאן קו', דעי' שבת (ל"א:), דתנו, על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר, ואמרו שם, שהם השלושה בדקי מיתה בשעת לידה, נראה שאי"ז אלא במי שאינה זהירה במצות אלו, אבל מי שזהירה במצוות אלו לא שייך אצלה הך עונש של מיתה של שעת לידה, דעונש זה מיוחד רק למצוות אלו, וכמבואר בגמ' (עי' רש"י שם (ל"ב.), ועי' במהרש"א שם, לפי הירושלמי), שזה הייתה חטאה של חוה, דהיא כבתה נרה של עולם וכו', עיי"ש, והנה האמהות הקדושות וודאי שהיו זהירות במצוות אלו, א"כ לא היה צריך להיות אצלן מיתה בשעת לידה, וא"כ בהכרח צריך להיות שמה שמתה רחל, הוא דווקא משום שזה היה בדרך שזאז השטן מקטרג, ודו"ק.

לומר שמחמת אותה קללה מתה, בלי להזכיר שהיה בדרך.

ונראה בהקדם, דלכאורה צריך ביאור אמאי בכלל נענשה רחל, דהנה טענת לבן הייתה **למה גנבת את אלהי**, ועל זה ענה לו יעקב **עם אשר תמצא וכו' לא יחיה**, פירוש שאם אכן הייתה כאן גניבה, אז מי שגנב לא יחיה, אך אם לא היה גניבה, לא שייך כלל עונש של לא יחיה.

והנה גניבה אינו שייך אלא בדבר שיש בו בעלים, שהמעשה גניבה הוא מה שמוציא מרשות הבעלים, ולפי זה דבר שאסור בהנאה ואינו ברשותו, לכאורה אין שייך בו גניבה⁷, ואם כן צריך ביאור אמאי חלה הקללה כלל, הא כל הקללה אינה אלא אם רחל גנבה, אבל אם לא גנבה כלום, אין כאן מקום לקללה, וצריך ביאור.

ונראה לבאר על פי מה דאיתא במדרש רבה כאן, **עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה**, והוה כן, **כשגגה שיוצא מלפני השליט**, ע"כ, פירוש שאף על גב שלא הייתה צריכה להיענש, מכיון שיצא מפי יעקב נענשה⁸.

ונראה לבאר כוונת המדרש על פי מה שאמרו בגמרא מכות (י"א.), דקללת חכם אפילו בחנם היא באה, עיין שם בעובדא דדוד המלך עם אחיתופל, שדוד קאמר שמי שידוע דבר זה (אם מותר למחוק שם ה') ואינו אומרו יחנק בגרונו, נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו וכו' ואמר ליה שרי וכו' ומסיים שם בגמרא, שאף שאחיתופל אמר ההלכה, ואם כן לא היה צריך לחול עליו הך קללה של יחנק בגרונו, אפילו הכי כתיב **ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וכו' ויצו אל ביתו ויחנק וגו'**, ע"כ, הרי שקללת חכם אפילו בחינם היא באה.

והשתא מתבאר אמאי אף שלא הייתה כאן גניבה, חלה הקללה של **לא יחיה**, מכיון שיצא מפיו של חכם (יעקב), ממילא עושה היא רושם, ושייך שתחול הקללה⁹.

אכן נראה דקללה כזו, מכיון שאין זה עונש בעצם, שהרי לא חטא בשום דבר, רק חלה משום שיש קללת חכם, הרי זה כדבר שמקטרג עליו, ורק במקום סכנה יכול לחול עליו, וכמו שהביא רש"י (בפרשת יגיש), שהשטן מקטרג בשעת הסכנה.

ולפי זה מתבאר שפיר אמאי מתה רחל דייקא בדרך, שדייקא בדרך,

בעלזו צדיקים תעלוז קריה

בשמחה וחדוה עלאה אנו משגרים בזה ברכת מזל טבא וגדיא יאה קדם מורינו ורבינו מאיר דרבינו ומיישר אורחותינו המסוד לנו בלב ונפש חפיצה במסירות נפלאה יום ולילה לא ישבות למען הצלחתנו בכלל ובפרט ובשיעוריו הנפלאים ואמדותיו הנעימים מנחיל לנו עומק דרכי עיון התורה ויסודות נאמנים ביהדות ועבודת השם יתברך

רבנו ראש הישיבה שליט"א

לדגל עת בוא שמחת נישואי נכדו בכורו עב"ג למז"ט

ה"ה הבחור המופלג היגע בתורה ובידאת השם, ומאיר לכל בכל דרכיו ובבהירותו הגדולה בכל סוגיא מיישב הדברים על לב שומעיהם

הרב חיים בלוי שליט"א

פאר ישיבת אורחות תורה

בן לבנו חביבו פמ"מ הרה"ג דוד משה בלוי שליט"א

איש אשר רבים נהנים מאורו והוא מלא רוח ה' עצה ותבונה יגע בתורה תדירא ומרביץ תורה לאלפים ועונה לכל אחד ואחד כפי מישות ידו בענות חן ובצניעות לב חכם לימינו

ויה"ר שהזיווג יעלה יפה ויזכה מורנו לרוות רב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצ"ח ומתלמידיו הקדוים בנים ויפוצו מעיינותיו חוצה מתוך שלוה ונחת ועושר וכבוד בהרחבת הדעת עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים מתוך

בריות גופא ונהורא מעליא ואזשר נצח אמן

עוד ישמע בערי יהודה ובהוצות ירושלים

7) עי' כתובות (ל"ד.), וב"ק (ע"א:), ועי' בנב" ס' כ', ובשול"ת בית יצחק (אה"ע), ועי' בשול"ת קול אריה (ס' י"ח), ועי' שבות יעקב ח"ג ס' ל"ג, מה שדנו בזה.

8) ועי' מו"ק (י"ח.).

9) ועי' מש"כ בליקוטי נ"י פר' תצוה תשפ"ג, ופר' ראה תשע"ט.